

۱۴۲۷

سنت و تجدد از دیدگاه سنت گرایان مسلمان

پایان نامه ارائه شده به گروه علوم سیاسی

دانشکده علوم اقتصادی و سیاسی

دانشگاه شهید بهشتی

برای دریافت دانشنامه کارشناسی ارشد

در رشته علوم سیاسی

استاد راهنما:

دکتر منصور میراحمدی

استاد مشاور:

دکتر محمد رضا تاجیک

ارائه دهنده:

کمیل احمدی لیوانی

شهریور ۱۳۸۸

۱۳۸۸/۱۰/۲۷

کتابخانه مرکزی
تسلیات

۱۲۹۳۷۲

تقدیم به:

پدر و مادر عزیزم که اگر نبود زحمات بی دریغ ایشان، طی این مراحل

هرگز برایم مقدور نبود.

برگ تأییدیه

عنوان پایان نامه: سنت و تجدد از دیدگاه سنت گرایان مسلمان

نام دانشجو: کامیل احمدی لیوانی

دوره: کارشناسی ارشد رشته علوم سیاسی

این پایان نامه در جلسه ۱۳۸۸/۶/۲۵ با نمره ۱۹ و درجه عالی مورد تایید اعضای کمیته پایان نامه متشکل

از استادان زیر قرار گرفت:

استاد راهنما

دکتر منصور میر احمدی

امضاء

استاد مشاور

دکتر محمد رضا تاجیک

امضاء

استاد ناظر

دکتر محمد غفوری

امضاء

دانشگاه علوم اقتصادی و سیاسی
کد (۶۵۰)

اذعان

مطالب ارائه شده در این پایان نامه توسط اینجانب در دانشکده علوم اقتصادی و سیاسی دانشگاه شهید بهشتی در فاصله زمانی خرداد ۱۳۸۷ تا شهریور ۱۳۸۸ به انجام رسیده است. به استثناء کمک های مورد اشاره در سپاسگزاری، محتوای این پایان نامه بطور کامل توسط خود اینجانب صورت گرفته است. این پایان نامه یا بخشی از آن برای دریافت هیچ مدرکی به این دانشگاه یا دیگر دانشگاه ها ارائه نشده است.

کمیل احمدی لیوانی

شهریور ۱۳۸۸

امضاء

سپاسگزاری

بی تردید بخشش و تدوین این پامان نامه بدون حمایت و هدایت اساتید محترم میسر نمی گردید. لذا بر خود لازم میدانم از برخی از این بزرگواران قدردانی بنامیم:

جناب آقای دکتر منصور میر احمدی به عنوان استاد راهنما، که بارها سنجایی های موثکافه و صبوری های دلسوزانه خویش، بر غنای این پامان نامه افزودند.

جناب آقای دکتر محمد رضا تاجیک به عنوان استاد مشاور، که تمامی نکات و مطالب این پژوهش را با دقت نظر و نکته سنجی، مورد بررسی قرار داده و نظرات اصلاح

کرانه خویش را از اینجانب دریغ ننمودند.

جناب آقای دکتر محمد غفوری به عنوان استاد ناظر، که با وجود شرایط نامساعد جسمی، قبول مسئولیت فرموده و بسیاری از ایرادات این پژوهش را جهت اصلاح متذکر

شدند.

بهره گیری ها و آموخته های علمی بنده از محضر هر یک از اساتید بزرگوار، همواره هدایت گر و حامی بنده در مراحل بعدی تحصیل و مراحل مختلف زندگی ام خواهد بود.

لازم است بار دیگر از صمیم قلب تشکر و تقدیر خود را به محضر تمامی اساتید محترم، ابراز نمایم.

و سرکار خانم مندی، منشی محترم گروه علوم سیاسی که زحمات و دلسوزی ایشان مثال زدنی است.

قدردانی نهایی اختصاص دارد به تمامی دوستانی که مراد این راه یاری نموده اند. بی شک بدون همراهی این عزیزان، تدوین این مجموعه امری بس دشوار بود.

چکیده

با ظهور و بروز مدرنیته، چگونگی رابطه با آن از جمله مشکل سازترین مسائل برای اندیشمندانی بوده که به تجزیه و تحلیل مسائل پیرامون خود علاقه مند بودند. سنت گرایان مسلمان علی الخصوص سید حسین نصر، از جمله اندیشمندانی می باشند که در دوران معاصر به تبیین مدرنیته، مسائل حادث شده به واسطه ی آن و چگونگی رابطه با آن پرداخته اند. در این پژوهش به دنبال پاسخ به این سوال اساسی بوده ایم که چه نسبتی بین دیدگاه های سنت گرایان مسلمان و مدرنیته وجود دارد و با استفاده از مدل اسپریگنز به تجزیه و تحلیل اندیشه های سنت گرایان مسلمان علی الخصوص سید حسین نصر پرداخته شد.

از منظر نصر مدرنیته منجر به زیر سوال بردن سنت های الهی گردید و انحرافی در تاریخ بشر محسوب می گردد. مدرنیته با بی توجهی به این سنت ها و امر قدسی دچار بحران های متعدد در تمامی حوزه های انسان شناسی، معرفت شناسی و هستی شناسی گردیده است. به همین دلیل نصر نگاهی تقابلی به مدرنیته دارد و جامعه ی مطلوبی بری از این بحران ها که سرشار از معنویت و امر قدسی است، ارائه می نماید و معتقد است تنها با احیاء و بازیابی سنت است که این جهان مدرن می تواند به ساحل نجات و رستگاری راه برد.

کلمات کلیدی: سنت، تجدد، سنت گرایی، امر قدسی، معرفت، معنویت.

طرح تحقیق

۱. بیان مساله ۲
۲. اهمیت و ضرورت تحقیق ۳
۳. پیشینه تحقیق ۳
۴. جنبه ی جدید و نو آوری تحقیق ۴
۵. اهداف تحقیق ۴
۶. سوال های تحقیق ۵
۷. فرضیه ی تحقیق ۵
۸. روش انجام تحقیق ۵
۹. روش و چگونگی جمع آوری اطلاعات ۵
۱۰. قلمرو تحقیق ۶
۱۱. سازماندهی تحقیق ۶

فصل اول : کلیات و مفاهیم

- ۱-۱. مقدمه ۸
- ۲-۱. مفهوم و معنای مدرنیته ۸
- ۱-۲-۱. پیشینه واژه مدرن ۹
- ۲-۲-۱. معنای مدرنیته در لغت ۱۰
- ۳-۲-۱. معنای مدرنیته در اصطلاح ۱۱
- ۳-۱. چگونگی شکل گیری مدرنیته ۱۴
- ۱-۳-۱. رنسانس ۱۵
- ۲-۳-۱. رفرماسیون ۱۶
- ۳-۳-۱. روشنگری ۱۷
- ۴-۳-۱. انقلاب صنعتی ۲۰
- ۴-۱. مدرنیته در پویه تاریخ (امواج و مراحل مدرنیته به لحاظ تاریخی) ۲۲
- ۱-۴-۱. مرحله اول مدرنیته ۲۳
- ۲-۴-۱. مرحله دوم مدرنیته ۲۴
- ۳-۴-۱. عرصه سوم مدرنیته ۲۵
- ۵-۱. ویژگی ها، خصایص و مولفه های مدرنیته ۲۶

- ۶-۱. مفهوم و ماهیت سنت ۲۷
- ۱-۶-۱. سنت در لغت ۲۷
- ۲-۶-۱. سنت در اصطلاح ۲۸
- سنت در علوم اجتماعی و انسانی مدرن ۲۸
- سنت در فقه اسلامی ۲۹
- سنت از نگاه سنت گرایان مسلمان ۳۰
- ۷-۱. سنت گرایی ۳۱
- ۸-۱. سابقه تاریخی سنت گرایی ۳۵
- ۹-۱. سنت گرایان ۳۶
- ۱۰-۱. مدعیات سنت گرایان ۳۸
- ۱-۱۰-۱. مدعیات مابعدالطبیعی یا فلسفی ۳۸
- ۲-۱۰-۱. مدعیات انسان شناختی ۳۹
- ۳-۱۰-۱. مدعیات اخلاقی ۴۰
- ۱۱-۱. چرا نصر؟ ۴۱
- ۱۲-۱. الگوی نظری ۴۴
- ۱۳-۱. جمع بندی و نتیجه گیری ۴۸

فصل دوم: نصر و سنت (بررسی آرای نصر در رابطه با سنت)

- ۱-۲. مقدمه ۵۴
- ۲-۲. معنا و مفهوم سنت ۵۴
- ۳-۲. سنت در ارتباط با مفاهیم دیگر ۶۰
- ۱-۳-۲. سنت و حکمت خالده ۶۰
- ۲-۳-۲. سنت و امر قدسی ۶۲
- ۳-۳-۲. سنت و دین ۶۴
- ۴-۲. تعدد ادیان و نظریه ی وحدت متعالی ادیان ۶۵
- ۱-۴-۲. انحصار گرایی ۶۶
- ۲-۴-۲. شمول گرایی ۶۶
- ۳-۴-۲. کثرت گرایی ۶۶
- ۴-۴-۲. وحدت متعالی ادیان ۶۷
- ۵-۲. تاثیر سنت در دستگاه فکری نصر ۷۱

۷۲	..... ۱-۵-۲. هستی شناسی
۷۳	..... ۲-۵-۲. انسان شناسی
۷۵	..... ۳-۵-۲. معرفت شناسی
۷۶	..... ۶-۲. جمع بندی و نتیجه گیری

فصل سوم: نصر و تجدد (بررسی آرای نصر در رابطه با تجدد)

۸۱	..... مقدمه
۸۱	..... ۱-۳. بحران دنیای متجدد
۸۵	..... ۱-۱-۳. بحران در دنیای متجدد (انحطاط فعالانه)
۸۵	..... ۱-۱-۱-۳. بحران در بعد انسان شناسانه
۹۰	..... ۲-۱-۱-۳. بحران در بعد معرفت شناسی
۹۸	..... ۳-۱-۱-۳. بحران در بعد هستی شناسی
۱۰۹	..... ۲-۱-۳. بحران در جوامع سنتی تجدد زده (انحطاط منفعلانه)
۱۱۶	..... ۲-۳. علل بحران
۱۱۷	..... ۱-۲-۳. علل بحران در بعد انسان شناسی
۱۲۰	..... ۲-۲-۳. علل بحران در بعد معرفت شناسی
۱۲۸	..... ۳-۲-۳. علل بحران در بعد هستی شناسی
۱۳۴	..... ۳-۳. جمع بندی و نتیجه گیری

فصل چهارم: جهان زیست مطلوب نصر در فضای قداست زدایی شده ی متجدد

۱۳۹	..... مقدمه
۱۳۹	..... ۱-۴. جامعه ی مطلوب نصر
۱۴۰	..... ۱-۱-۴. جایگاه انسان در جامعه ی مطلوب نصر
۱۴۵	..... ۲-۱-۴. معرفت مطلوب نصر
۱۵۳	..... ۳-۱-۴. جهان بینی و هستی شناسی
۱۶۴	..... ۴-۱-۴. فضای کلی جامعه ی مطلوب مورد نظر نصر
۱۶۵	..... ۲-۴. ارائه راه حل
۱۶۸	..... ۱-۲-۴. راه حل بحران در بعد انسان شناسانه
۱۷۴	..... ۲-۲-۴. راه حل در بعد معرفت شناسانه
۱۸۰	..... ۳-۲-۴. راه حل در زمینه هستی شناسی
۱۸۰	..... ۱-۳-۲-۴. تغییر در نوع نگاه به هستی به عنوان یک کل

۱۸۲	۲-۳-۲-۴. تغییر در جنبه های اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و در مجموع شیوه های زندگی
۱۸۷	۲-۳-۲-۴. هنر
۱۸۹	۲-۳-۲-۴. طبیعت
۱۹۴	۴-۲-۴. جمع بندی و نتیجه گیری

فصل پنجم: نقد و نتیجه گیری

۲۰۰	۱-۵. بخش اول: نقد آراء نصر
۲۰۰	۱-۱-۵. اشکالات و معايب نصر در نقد تجدد و دفاع از سنت
۲۰۲	۲-۱-۵. نقد انسان شناسی نصر
۲۰۵	۳-۱-۵. نقد معرفت شناسی نصر
۲۱۱	۴-۱-۵. نقد هستی شناسی نصر
۲۱۸	۲-۵. نتیجه گیری

منابع و ماخذ

۲۳۰	۱-۶. منابع فارسی
۲۳۵	۲-۶. منابع عربی
۲۳۶	۳-۶. منابع لاتین

مقدمه

طرح تحقیق

بیان مساله

با رنسانس، بشر شاهد حضور دیدگاه جدیدی در عرصه ی تفکر بود. انسان جدیدی پا به عرصه ی حیات گذاشت که انسان متجدد نام گرفت، انسانی که عاصی است، انسانی که در برابر عالم قدسی شوریده است و دعوی استقلال از عالم بالا و ذات الهی را دارد، انسانی که در رقابت با خدا می خواهد سکان کشتی هستی را در دست بگیرد. سنت گرایی از جمله دیدگاه هایی می باشد که معتقد است این نوع نگاه، مشکلاتی را در پی داشته است و به نقد پیگیر این دنیای متجدد و مسائل حادث شده به واسطه ی آن می پردازد. در این نوشتار در صدد آن بوده ایم تا رابطه ی سنت و تجدد را از منظر این طیف فکری بررسی نماییم و به علت محدودیت تحقیق، سید حسین نصر را از میان سنت گرایان برگزیده ایم و آراء و نظرات او را مورد کاوش قرار داده ایم.

به طور طبیعی توضیح دادن چگونگی رابطه ی سنت و تجدد نیازمند بررسی و تحقیق در ماهیت سنت و تجدد می باشد. به ناچار می بایست در ابتدا معنی و ماهیت سنت و تجدد و اصطلاحات همبسته ی به آن دو را روشن ساخت. همچنین باید در نظر داشت که بحث سنت و تجدد از مباحث جنجال برانگیز، ریشه دار و طولانی می باشد که با ظهور تجدد و ورود انسان در دنیای جدید شکل گرفته است. ظهور تجدد جوامع انسانی را دو پاره کرده است و این کشاکش ما بین هواداران سنت و طرفداران تجدد در ایران نیز حداقل از صد سال پیش جزو اصلی ترین مباحث، نه تنها در حوزه ی اندیشه بلکه در تمامی وجوه زندگی ما بوده است. به طور کلی تجربه ی تجدد، محور تاریخ معاصر ایران است. بسیاری از کشمکش های نظری تند و تیز این دوران، از اتحاد اسلامی سید جمال تا غرب زدگی جلال آل احمد، از انقلاب مشروطه تا انقلاب اسلامی، از مارکسیسم تا تجدد پهلوی همگی بازتابی از آن کشاکش است و از زمانی که تجدد خواهی ایرانیان

شروع می شود، میان نائینی و شیخ فضل الله و دیگران مباحث در باره ی تجدد بر له یا علیه آن شکل می گیرد و این مسئله تا به امروز نیز تداوم دارد و توافقی بر روی آن حاصل نشده است. با توجه به این که در این فضا، سنت گرایان مسلمان و خصوصاً نصر، به دفاع از سنت اهتمام دارند و معنویت و امر قدسی پایه های باور آنان را تشکیل می دهد، در این تحقیق در پی توضیح و تشریح تفضیلی جایگاه تجدد و سنت، رابطه ی هر یک با یکدیگر، همچنین جامعه ی مطلوب و راه حل رسیدن به آن از منظر سنت گرایان مسلمان و خصوصاً نصر می باشیم.

۱. اهمیت و ضرورت تحقیق

در بیان مسئله تا حدودی به اهمیت این تحقیق و پژوهش اشاره شد. اهمیت این تحقیق از این جا بیشتر نمایان می شود که بعد از گذشت یک قرن، راه حل برای چالش سنت و تجدد پیدا نشده است و سنت گرایان مدعی ارائه راه حل در این زمینه می باشند. آن چه بر اهمیت این مسئله می افزاید، دفاع سنت گرایان مسلمان از سنت، امر قدسی و معنویت است که به دست کشیدن آنان از عقل باوری به سود اشراق، از اندیشه ی دکارتی به سود اندیشه ی مکاشفه ای، از علوم جدید به سود متافیزیک سنتی منجر گردیده است. تالی منطقی این قضیه انتقاد از تمامی طرح تمدنی جدید می باشد. راه حلی که از این منظر ارائه می شود به علت تسلط مدرنیته بر همه ی زمینه ها و بسط و گسترش آن در تمامی وجوه، دارای اهمیت اساسی و شایسته ی بررسی می باشد.

۲. پیشینه تحقیق

بحث رابطه ی سنت و تجدد به آغاز دوران ظهور تجدد بر می گردد که در غرب به سلطه ی تجدد بر سنت انجامید. اما در ایران تقریباً از یک صد سال پیش به این طرف که کشاکش سنت و تجدد ادامه یافته، در این زمینه آثار متنوع و متعدد منتشر شده است. از زمان تعارض سنت و تجدد،

چالش های متعددی در عرصه های اجتماعی، سیاسی، فرهنگی، اقتصادی و .. به وجود آمده است که بررسی آن از دل مشغولی های روشنفکران می باشد. در ایران نیز از زمان مشروطه تا کنون آثار زیادی در نقد یا حمایت سنت و تجدد انتشار یافته است. در رابطه با آثار نصر نیز، تحقیقی اجمالی صورت گرفته است، که از جمله ی آن سید حسین نصر دلباخته معنویت اثر منوچهر دین پرست و یک سری مقالات در مجله ی مدرسه (ش ۱، بهار ۱۳۸۴) و مقالاتی در مجله ی شهروند امروز (سال دوم، ش ۲۵، ۷، بهمن ۸۶) می باشد. اخیراً نیز مجموعه کتب سنت گرایان مسلمان از جمله نصر، ترجمه و در اختیار علاقه مندان قرار گرفته است. با این وجود تحقیق و پژوهش مجزا در این رابطه صورت نپذیرفته است.

۳. جنبه ی جدید و نوآوری تحقیق

بازخوانی و بررسی اندیشه ی سنت گرایان مسلمان به خصوص نصر در نوع خود یک موضوع جدید و تازه است و بررسی راه حل ها در صورت چالش سنت و تجدد، خود، نوآوری شمرده می شود.

۴. اهداف تحقیق

هدف اصلی بررسی چگونگی رابطه ی سنت و تجدد در نگاه سنت گرایان مسلمان می باشد. در این راستا پی بردن به جامعه ی مطلوب همچنین راه حلی که از سوی آنان برای برون رفت از کشمکش سنت و تجدد ارائه می شود از دیگر اهداف این تحقیق می باشد.

۵. سوال های تحقیق

الف) سوال اصلی

ما در این تحقیق در صدد پاسخ به سوال ذیل بوده ایم که، چه نسبتی میان سنت و تجدد از دیدگاه سنت گرایان مسلمان وجود دارد؟

ب) سوالات فرعی

برای پاسخ به این سوال لازم است به سوالات ذیل پاسخ دهیم:

- سنت در نگاه سنت گرایان مسلمان چگونه می باشد؟

- سنت گرایان مسلمان به تجدد از چه زاویه ای می نگرند؟

جهان زیست مطلوب سنت گرایان مسلمان در فضای قداست زدایی شده ی متجدد چیست؟

۶. فرضیه ی تحقیق

اهتمام به دفاع از امر قدسی و معنویت در باور های سنت گرایان مسلمان دیدگاه آنان را در

تقابل با تجدد قرار می دهد.

۷. روش انجام تحقیق

روشی را که برای انجام این تحقیق برگزیده ایم، روش تحلیلی و توصیفی می باشد.

۸. روش و چگونگی جمع آوری اطلاعات

در این تحقیق اطلاعات را به صورت کتابخانه ای و فیش برداری گرد هم آورده ایم.

۹. قلمرو تحقیق

این تحقیق به لحاظ زمانی متعلق به دوران معاصر است و به لحاظ موضوعی به رابطه ی سنت و تجدد از نگاه سنت گرایان مسلمان می پردازد.

۱۰. سازماندهی تحقیق

این تحقیق دارای پنج فصل است. در فصل اول مفاهیم و کلیات مطرح می شود. در واقع تلاش خواهد شد که با بررسی آرای مهمترین متفکران، ماهیت سنت و تجدد توضیح داده شود و همین طور مفاهیم همبسته با سنت و تجدد شرح داده شود و در ادامه ی آن به بیان روش و چارچوب مورد استفاده در این تحقیق می پردازیم. در فصل دوم به دلیل اهمیت مفهوم سنت در نزد سنت گرایان مسلمان سعی خواهد شد این مفهوم شرح داده شود و چند و چون نگاه سنت گرایان مخصوصاً نصر مورد کندوکاو قرار گیرد. در فصل سوم به بررسی جایگاه تجدد در دستگاه نظری سنت گرایان مسلمان پرداخته می شود و بحران ها، همچنین علل آن بحران ها در دنیای متجدد بیان می شود. در فصل چهارم به این مساله پرداخته خواهد شد که در پی تقابل سنت گرایان مسلمان با تجدد، زیست جهان مطلوب آنان در فضای فداست زدایی شده ی متجدد چیست. به عبارت دیگر مدل زیست ارائه شده از سوی سنت گرایان مسلمان در فضای تجدد چیست. همچنین در ادامه راه حلی که سنت گرایان مسلمان برای رسیدن به آن جامعه ی ایده آل خود ارائه نموده اند را بررسی خواهیم کرد. در انتها نیز آرای سنت گرایان مسلمان را به نقد می نشینیم و در نهایت به یک جمع بندی نهایی می پردازیم.

فصل اول

کلیات و مفاهیم

مقدمه

در این فصل می‌کوشیم تا مفاهیم مدرنیته و سنت، سنت‌گرایی و سنت‌گرایان، روند تاریخی هر یک از آنان و چرایی تاکید بر روی سیدحسین نصر از میان سنت‌گرایان مسلمان را توضیح دهیم. براین اساس به بررسی و کنکاش در آرای متفکرانی که در این حوزه مطالعه و پژوهش کرده و دست به نگارش زده‌اند، می‌پردازیم.

۱-۱. مفهوم و معنای مدرنیته

تعریف جامع و مانع از مفاهیم و اصطلاحات در علوم انسانی کاری است بس دشوار و بدین ترتیب قبول این موضوع که چیزی به نام مدرنیته وجود دارد و امکان تعریفی جامع و مانع از آن امکان پذیر است، دشوار می‌نماید. «تاکنون هیچ‌کس نتوانسته تعریفی یکه، نهایی، کامل، قطعی و ذات‌باور از واژه‌ی مدرن و از مفاهیمی که همراه با آن مطرح می‌شوند همچون مدرنیته، مدرنیزاسیون و پسامدرن ارائه کند و به نظر می‌رسد که حتی ارائه یک تعریف براساس فصل مشترک تعریف‌های موجود از مدرنیته نیز ممکن نباشد.»^۱

«مدرنیته که بیش از سه قرن در مراحل و موج‌های متفاوت، بر عرصه‌های مختلف و پیچیده‌ی حیات اجتماعی و فردی و فکری بسیاری از جوامع، با انگیزه‌ها و اندیشه‌ها و بنیادهای توبرتو سیطره داشته است، پدیده‌ای نیست که بتوان به سادگی در مورد آن قضاوتی همه‌سونگر داشت.»^۲ و به راحتی آن را در بند تعریف کشید.

^۱ - بابک احمدی، معنای مدرنیته، تهران: نشر مرکز، چاپ ۴، ۱۳۸۵، ص ۳.

^۲ - عبدالرسول بیات و جمعی از نویسندگان، فرهنگ واژه‌ها، قم: موسسه اندیشه و فرهنگ دینی، ۱۳۸۱، ص ۵۴۵.

با وجود این مسائل، محقق موظف است در عرصه ی تحقیق واژه ها را چنان که باید و شاید ایضاح نماید. «کنفوسیوس حکیم باستانی چین می گوید، هر ظلمی در جهان از ظلم بر کلمات آغاز می شود.»^۱ هیچ ظلمی در جهان نیست مگر این که آغازگر آن ظلمی باشد که بر واژه ها رفته است. بنابراین سعی می شود تا معنای موردنظر خود را با توضیح برخی از نظریات در رابطه با مدرنیته و همچنین ریشه شناسی این واژه مطرح نمایم.

۱-۱-۱. پیشینه واژه مدرن

اگر بخواهیم پیشینه واژه مدرن را بررسی کنیم باید گفت تبار واژه مدرن که در تمام زبان های اروپایی و در بسیاری از زبان های دیگر از جمله در فارسی امروزی ما رایج شده، لفظ لاتینی modernus است که خود از قید modo مشتق شده است. در زبان لاتین، معنای modo «این اواخر، به تازگی، گذشته ای بسیار نزدیک» بود.^۲ Modo به سادگی «امروزی» یا آنچه رایج است، در تمایز از ادوار قبل معنا می دهد.^۳

«معنای تجدد و واژه ی مدرن در طی زمان، در تاریخ غرب یکسان نبوده و دستخوش دگرگونی شده است. در آغاز، واژه ی مدرن و مدرنیته در تمایز از واژه ی نو و جدید، در مقابل کهنه و منسوخ به کار می رفت تا وضع مورد نظر، یعنی وضعی پس از دوران قرون وسطی را نه صرفاً به عنوان وضعی تازه، بلکه به عنوان گسستی از گذشته توصیف کند. به عبارت دیگر، وضعیت مدرن، وضع بی سابقه ای تصور می شد.»^۴

^۱ - مصطفی ملکیان، «سنت، تجدد، پساتجدد»، مجله آیین، شماره ۷، خرداد ۱۳۸۶، ص ۴۹.

^۲ - بابک احمدی، معنای مدرنیته، ص ۲۳.

^۳ - لارنس کهن، از مدرنیسم تا پست مدرنیسم، ترجمه عبدالکریم رشیدیان، تهران: نشر نی، چاپ پنجم، ۱۳۸۵، ص ۱۱.

^۴ - حسین بشریه، عقل در سیاست، سی پنج گفتار در فلسفه، جامعه شناسی و توسعه سیاسی، تهران: نگاه معاصر، چاپ دوم، ۱۳۸۶، ص ۲۶۴.